

Mehmet Kasım EROL

Doktora Öğrencisi | PhD Student
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Erzurum-TÜRKİYE
Ataturk University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Erzurum-TURKIYE
ORCID: 0000-0002-4102-985X
mehmetkasimerol@hotmail.com

Komüniteryan Düşüncede Çokkültürlülük*

Öz

Fransız Devrimi öncesinde başlayan ve bu devrimle birlikte daha da ivme kazanarak güçlenen milliyetçilik akımlarının sonucu olarak kendine varlık bulan ulus devletlerinin çoğunlukla homojen bir toplumsal yapıdan oluşmaması bu devletlerde yönetsel, eğitimsel, kültürel mefhumlar başta olmak üzere birçok soruna sebebiyet vermiştir. Özellikle kültürel sorunlar kapsamında konuşulan dil başta olmak üzere toplumların yaşam tarzları, adetleri, giyinme biçimlerinin farklılığından kaynaklı olarak kültürler arasındaki çatışmalar gittikçe gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Kültürel boyutlardaki farklılıklara dinsel unsurlar da eklenince birbirinden farklı birden fazla toplumsal unsurun bir arada yaşaması gittikçe zor bir hal almıştır. Ortaya çıkan bu sorunlara sosyal bilimlerdeki birçok farklı sahanın yeni söylemler geliştirmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu sorunlara araştırmamızın konusu olan çokkültürcülük yaklaşımı konusunda fikir beyan eden farklı farklı yaklaşımlar içerisine girmişlerdir. Bu anlamda bir devletin fiziki sınırlarının değişmesinden kaçınılarak kendi bünyesinde yaşayan mevcut farklı kültürel unsurları bir arada tutma çabası olarak komüniteryanizm de önemli bir düşünsel bir uğraştır. Çokkültürlülüğe dair yaklaşımların bir kısmı örneğin Kanada gibi ülkeler pratikte kendine yer bulmaya çalışırken bir kısmı ise şimdilik teoride mevcudiyetini korumaktadır. Her ne kadar kendisine pratikte yer verilmese de komüniteryan yaklaşım kendisine olumsuz eleştiriler yapılmasına rağmen düşünürler tarafından kaderine terkedilmeyip üzerinde çalışılmaya devam edilmiştir. Bu çalışmadaki amacımız birçok boyuttan ele alınabilecek komüniteryan yaklaşımda şimdilik “çokkültürlülük” kavramını biraz tartışmaktır. Bu tartışma boyunca kavramın başta etimolojik kökeni olmak üzere farklı düşünürler açısından nasıl ele alındığının izleri sürülmeye çalışılacaktır. Bunun yanı sıra komüniteryan kavramını olumsuz eleştiriye tabi tutan birkaç düşünürde kısaca yer verilecektir. Çalışmanın son kısmında ise kavramın bizde uyandırdığı izlenimler dilimiz döndüğünce değerlendirmeye tabi tutularak bu çalışmaya son verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Komüniteryanizm, Kültür, Çokkültürlülük, Ötekileştirme.

Multiculturalism in Communitarian Thought

Abstract

The fact that the nation-states, which have started before the French Revolution and have come into existence as a result of the nationalist movements that have gained momentum and became stronger with this revolution, mostly have not consist of a homogeneous social structure, causing many problems, especially administrative, educational and cultural concepts in these states. Conflicts between cultures have started to come to light gradually due to the differences in the lifestyles, customs and dressing styles of societies, especially the language spoken within the scope of cultural problems. When religious elements are added to the differences in cultural dimensions, it has become increasingly difficult for more than one social element to live together. We see that many different fields within the scope of social sciences are trying to develop new discourses on these emerging problems. They have entered into different approaches to these problems that express their opinions about the multiculturalism approach, which is the subject of our research. In this sense, communitarianism is an important intellectual endeavor as an effort to keep together the existing different cultural elements living within its own body by avoiding the change of the physical borders of a state. While some of the approaches to multiculturalism, for example, countries such as Canada, try to find a place for themselves in practice, some of them still exist in theory for now. Although it was not included in practice, the communitarian approach was not abandoned to its fate by the thinkers and continued to be studied

* Bu çalışma Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilimdalığında devam etmekte olan “Çokkültürlülük ve Ötekileştirmenin Reddi Olarak Komüniteryan Düşünce” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

despite negative criticisms. Our aim in this study is to discuss the concept of "multiculturalism" for now in the communitarian approach, which can be considered from many dimensions. Throughout this discussion, it will be tried to trace how the concept of multiculturalism is handled in terms of different thinkers, especially its etymological origin. In addition, a few thinkers who criticized the concept of communitarian negatively will also be briefly mentioned. In the last part of the study, the impressions of the concept will be evaluated as soon as our language returns, and this study will be ended.

Keywords: Communitarianism, Culture, Multiculturalism, Marginalization.

Giriş

Sorunlara çözüm üretme arayışı insanlık tarihiyle denk bir sürece sahiptir. Bu doğrultuda insan, düşünce tarihi boyunca kesintisiz bir uğraş içerisinde olmuştur. İnsanın kendi sorunlara çözüm üretme arayışı aslında hayatı kendisi için daha yaşanılabilir kılma uğraşı denilebilir. Bu uğraşlar kültür kavramıyla ifade edilip bazen pratikte kendisine yer bulabilirken bazen de pratiğe dönüşmeden ya unutulup gitmişlerdir ya da ancak raflarda kendilerine yer bulabilmişlerdir.

Günümüz toplumlarındaki sorunlar üzerinden baktığımızda ulus devlet anlayışları, ulus devletlerinin yarattığı ötekiler, artık sistemlerin taşıyamayacağı devasa bir kütleye dönüşmüştür. Gerek dinsel, gerekse de etnik milliyetçilik akımları, ötekinin varlığının inkarına veya reddedilmesine dayalı politikalardan kaynaklı olarak yaşam, ötekileştirilenlerle hep bir savaş alanına dönüştürülmüştür. Sebep olunan duygusal, toplumsal, siyasal kırılmaların aşılması yönünde dünyanın batısında ortaya çıkan "multiculturalism", çokkültürcülüğe vurgu yapması ve ötekileştirmeyi bu anlamda reddetmesi üzerinden komüniteryanizm çalışmamızda ele alınacaktır.

Komüniteryan Düşünürlerde Kültür Yorumları

Çalışmamızın doğrudan konusu olmamakla birlikte kültür kavramının çokkültürcülük üzerine fikir beyan eden kişiler ekseninde yaklaşık olarak ne ifade ettiğine kısaca bakmak gerekmektedir. Çokkültürcülük çalışmalarının en önemli fikir babalarından bir olan liberal kanat düşünürlerinden Will Kymlicka'ya göre kültür, kamusal ve özel alanı kucaklayacak şekilde, mensuplarına sosyal, eğitsel, dinsel hatta ekonomik olmak üzere, bireyin bütün hayatını kuşatan bir yapıya sahiptir. Düşünür kültür anlayışını anlaşılır kılmak için genel algının aksine bütün Amerikan toplumunun tek bir kültürden oluştuğu tezine karşı çıkmakla birlikte, Amerikan toplumunun büyük çoğunluğunun İngilizce etrafında birleşmiş bir toplum olduğu gerçeğini de görmezden gelinemeyeceğini ifade ederek ortaya koymaktadır (Kymlicka, 2010, s.130-132).

Çokkültürcülük üzerine önemli çalışmalar yapan Bhikhu Parekh'te kültür, bireyin içinde yaşadığı toplumun adet ve değerlerinin tümü olarak, insan hayatının hemen her alanında etkili olan bir yapıdadır. (Parekh, 2002, s.184). Kültürün din ve dille bağlarını olduğunu ve karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini ifade eden Parekh'e göre kültürü anlamak için, kültürel dinamiklerin karmaşık ve dağınık olduğunu kabul etmekle işe koyulmak gerekmektedir. Kültür uzaktan ve kesin önermeler yoluyla anlaşılabilir bir yapıda olup, kültürü anlamamanın yolu ise onunla derin ve içten bir diyalog kurmakla ancak mümkündür (Parekh, 2002, s.193).

Kültür kavramını ele alırken Ömer Say ise kavramın tarihsel süreç içerisindeki değişimine vurgu yapmaktadır. Ona göre kültür, ilk başlarda olduğu gibi insan topluluklarının geliştirilebilir yanlarına yapılan vurgu olarak günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Bu anlamda kültür kelimesi başlangıçta bir kabilenin, sonrasında bir devlet içerisinde varlık bulan bir ulusa aidiyetler üzerinden yüceltilirken ilerleyen zamanlarda birden fazla kültürün bir arada yaşayabilme, tahammül gücü olarak kendisine yer bulabilmiştir (Say, 2013, s.7-16).

Bu kapsamda çokkültürcülük üzerine fikir beyan eden Neera Chandhoke'ye göre kültürler anlamamızı engelleyen kelepçeler değildirler, aksine anlamamızı kolaylaştıran unsurlardır. Bu anlamlar ise bazen kültürleri aşabilirler bazen de kültürleri dönüştürebilir canlı bir yapıya sahiptirler. Bu anlamda kültür biçim de değiştirebilir hatta tahrip de edilebilir bir forma sahiptir

diyebiliriz (Chandhoke, 2005, s.39). İnsanın hem kültür inşa edebilen hem de kültürün inşa edebildiği bir yapıya sahip olmasından dolayı düşünürlerin kültür konusundaki yorumları da farklılık arz etmektedir. Kültür konusundaki bu farklı yorumlar her bir düşünürün kültür kavramını farklı boyutlardan ele almasında kaynaklanmaktadır. Bu, kültürü farklı değerlendirme yaklaşımlarının çokkültürlülük kavramının da farklı şekillerde ortaya konulmasına sebebiyet vermiştir.

Çokkültürlülük Yorumları

Kültür üzerine kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra Türkçe'ye cemaatçilik olarak da tercüme edilen çokkültürlülüğün (multiculturalism) ayak izlerini takip ederek kendisinden kaynaklandığı ve kendisinin kaynaklık ettiği yaklaşımları ele almaya başlayabiliriz. İnsan sorunlarına çözüm arayışlarından biri olan “çokkültürlülük” kavramını incelerken farklı düşünürlerin bu kavramı farklı şekillerde ele aldığını görmekteyiz.

Cemaat, sınıf dayanışması, yurttaşlık, ortak etnik köken ya da kültürel kimlik gibi birçok açıdan kendisine başvurulmuş bir siyaset felsefesi kavramı olmakla birlikte daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan atmosferde kendine yer bulmaya başlamıştır. Marksist düşünce cemaatin ancak toplumsal bir değişim sonucunda kapitalizmin ortadan kaldırılması ve sosyalist toplumun kurulmasıyla inşa edilebileceğini savunmaktadır. Bir anlamda cemaat Marksizmde sosyalist düzenin inşasıyla mümkünken yeni cemaatçilik olarak ifade edebileceğimiz komüniteryanizmde ise cemaat, toplumsal uygulamalarda, kültürel geleneklerde, ortak toplumsal kavrayışta zaten mevcut durumdadır. Marksist düşüncenin sömürücü ve yabancılaştırıcı olarak değerlendirdiği toplumsal yapılar yeni cemaatçiliğin çıkış noktasını oluşturmaktadır (Kymlicka, 2006, s.291-292.)

Cemaatin bireylerin toplamı olmadığını bireylerin ise bir topluma ait varlıklar olduğunu adaletin ancak bir cemaatle mümkün olduğunu doğal olarak bu anlamda toplumla ilgili bir durum da olduğunu ifade eden Robert C.Solomon'a göre adaletin temeli tek başına ne birey ne cemaat ne de toplumdur. Radikal bireycilik eleştirisinde Solomon, bu kavramın savunucularının bireyin çıkarının ve kavramın önemine duyulan saygının doğru olduğunu fakat bireyin kendi çıkarının peşinden koşmasını insan ilişkilerine önlemesini ise doğru olmadığını ifade etmektedir. Tam da burada Solomon, komüniteryanizmin bireyi bir cemaatin uzantısı olarak ortaya koymasını ve insanların doğal bir biçimde birey olmadığını, dünyamızı, çıkarlarımızı, kişilik duygumuzu birlikte paylaştığımız diğer insanlarla ilişki içerisinde olduğumuz argümanını ise doğru bulmaktadır. Fakat buna rağmen Solomon insanın tamamen bir cemaat tarafından var edildiği ve bundan kaçamayacağı şeklindeki komüniteryan düşünceye katılmadığını ifade etmekle birlikte ona göre bir cemaat içerisinde bireyin kapana kısılmış gibi hissetme kaygısını ise komüniteryanlar görmemektedirler (Solomon, 2004, s.129-130). Bu yorum komüniteryan düşünce için topyeküncü ve aşırı bir yorumdur, çünkü her ne kadar farklı komüniteryan düşünürlerde farklı şekilde tezahür etse de hemen hepsinde bireyin istemesi halinde cemaatini terk etme özgürlüğü her zaman mevcuttur.

Dünya üzerindeki gelişmelere baktığımızda modern ulus devletler her geçen gün daha fazla eleştiriye maruz kalmakta, kamusal alan diye nitelenen zeminin çok kaygan olması, renksizliği, farklı hiçbir sese müsamaha göstermemesi giderek artan bir şekilde olumsuz eleştiriye tabi tutulmaktadır. Bu eleştirilerin gelişmesinde ya da seyrinde 1980'li yıllarda iyice yoğunlaşan modern ulus devletin dil, din, ırk gibi unsurları kamusal alanda yok saymasının büyük etkisi olmuştur. Kamusal alanın bu yok saymaları ise bir moda kavram üretimi olmayan kalıcı ve ciddi tartışmalara zemin hazırlayan çokkültürlülük kavramını doğurmuştur (Chandhoke, 2005, s.31-33).

Çokkültürlülük (multiculturalism) kavramı ilk kez çok etnisiteli devletler olan Kanada ve Avustralya'da ortaya çıkmıştır. Her ne kadar ilk başlangıçta sadece mevcut durumları ifade etmek için kullanılmışsa da ideolojik ve toplumsal çoğunculuktan kendisini kurtarıp normatif ve yapısal

bir çoğunluğu ifade edecek şekilde evrilmiştir. Çokkültürlülük terim olarak ilk kez ise 1989 yılında İngilizce Oxford Sözlük'e girmiştir (Doytcheva, 2013, s.15-17). Çokkültürlülüğün giderek daha çok rağbet görmesine neden olan en önemli unsurlardan biri de küreselleşmedir. Bu anlamda küreselleşme farklı aidiyetleri olan toplulukların kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağlayarak homojen devlet anlayışının zorunluluğundan uzaklaşmasına olumlu katkılar sunmuştur. (Kymlicka, 1998, s.36).

Çokkültürcülük anlayışını "tanınma politikası" yaklaşımı üzerinden temellendirmeye çalışan Charles Taylor, tanınma politikasını iki ayrı var olma yöntemi ekseninde ele almaktadır; bunlardan birincisi monolojik yöntem diğeri ise diyolojik yöntemdir. Monolojik yöntem sahicilik ekseninde yükselen bir durum olup kişinin kendisini içten bir sesle var etme süreci gibidir. Bu yaklaşım daha çok Montesquie gibi düşünürler tarafından üzerinde durulmuş olup insanların iç ses gibi kavramla kendilerini kontrol ettikleri vurgusuna dayanmaktadır. Eski rejim döneminden önce yani Fransız Devriminden önce, kişiler şeref gibi kavramlar ekseninde kendilerini tanımaya girişmişken, yeni dönemde kendini ortaya koymanın yolu olarak öteki tarafından tanınmak bilinmek isteğinin ortaya çıktığını söyleyen Taylor'a göre kişi, monolojik bir varlıktan çok diyolojik bir var olma çabası içindedir. Kişinin başkası tarafından kabul edilmesi olduğu gibi tanınma isteğidir bu durum (Taylor, 2014, s.46-57).

Bhikhu Parekh, Montesquieu konusunda Taylor'dan farklı bir tutum içerisine girmektedir. Parekh, Montesquieu'nun çeşitlilik için iyi bir arşiv niteliğinde olduğunu bu anlamda onda sosyal çeşitliliğe örnek teşkil edebilecek birçok argüman olduğunu ifade etmektedir. Fakat ona göre Montesquieu'nun yaptığı şey aslında kendi dünyasında sosyal çeşitliliği hoş karşılamının ötesinde bu çeşitlilikteki mantıkları anlayıp izah etmektir. Bu anlayıp izah etme faslından sonra ise örneğin din mefhumunda Hristiyanlığın eksik yanları olduğunu ifade etmekle birlikte Montesquieu, onu diğer bütün dinlerden üstün tutarken, kültür olarak Avrupa kültürünü bütün kültürlerin üzerinde görüp hepsinin varacağı ideal hedef olarak ifade etmesi Parekh'e göre onun sosyal çeşitliliği olumlayan bir düşünür olarak nitelendirebilmemize zemin hazırlarken, ahlaki kültürel çeşitliliği ise olumlamayan bir düşünür olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (Parekh, 2002, 72-86).

Taylor yukarıda bahsedilen tanınma politikasının iki ayrı çeşidi olduğunu, bunlardan birincisinin şeref politikası diğeri ise eşit haysiyet politikası olduğunu söylemektedir. Şeref politikasının başlangıcını köle-efendi diyalektiğinin betimleyicisi Georg Wilhelm Friedrich Hegel'e kadar götürürken, günümüz toplumlarında köle-efendinin tiyatrosunun lord-lady ayırımına dönüştüğünü ifade ederek ayrımcılığın sadece şekil değiştirdiğine vurgu yapmaktadır. Şeref politikasının zamanla Rousseauvari anlamda ilk kez Kant'ta eşit haysiyet politikası veya evrensel haysiyet politikasına evrildiğini söylemek gerekmektedir. Her ne kadar tanınma için evrensel haysiyet politikasını farklılık politikasının karşısında tanınma için özel bir yere konumlandırırsa da düşünür, evrensel haysiyet politikasının açmazlarını ifade etmekten de kendini alamaz. Evrensel haysiyet politikası ona göre iki şekilde varlık bulmaktadır. Bunlardan ilki ötekinin farklılıklarını görmezden gelmek, diğeri ise insanların farklılıklarının saygıyı hak ettiği sezgisiyle hareket etmektir. İlkinde farklılıkların yok sayılması aslında tam bir tanınmaya karşılık gelmemektedir, bu bir nevi bilinçaltı bakımından bir yok sayma, küçümseme durumudur. İkincisinde ise daha önce de ifade edildiği gibi karşımıza her farklılığa saygı duyulması ya da duyulmaması gerektiği sorunu çıkmaktadır (Taylor, 2014, s.57-64).

Anayasanın önünde herkesin eşit olmasının, reel olarak eşitlik sağlamadığı tezini dile getiren Marksist teori aslında Alain Renaut ve Sylvie Mesure'e göre çokkültürlülüğün siyasi eleştirisiyle benzeşmektedir (Doytcheva, 2013, s.23-24). Bu kapsamda Doytcheva'ya göre çokkültürlülük, özgüllüklerin eşit muamele görmesi ya da farklılıkların görmezden gelmesi değil, özgüllüklerin tanınma politikasıdır. Yani çokkültürlülük bireylerin farklılıklarını geliştirebilir

aktarabildikleri kültürlerinin tanınma düşüncesini amaç edinen siyasi bir program olup, sadece entelektüel bir tartışma olmayıp pratik bir deneyim bütünüdür (Doytcheva, 2013 s. 24-25).

Taylor'ın tanınma politikasını değerlendirirken Parekh, tanınmanın insan açısından öz değer ve kimlik oluşumunda büyük rolü olduğunu vurgulamaktadır. Fakat Taylor'un tanınma politikasını inşa ederken, entelektüel tartışmalarla tanınmayı ahlaki değerlere bağlamasını ise ciddi bir eleştiriye tabi tutmaktadır. Tam da burada Hegel'in tanınmak için şiddeti meşru gösteren yöntemine değinen Parekh, tanınmanın birçok yolu olabileceğini fakat en sağlıklı yolun ise diyalogla inşa edilmiş çokkültürlü bir politika olduğunu söylemektedir (Parekh, 2002, s.436).

Kültürel hakların savunuculuğunu yaparken Will Kymlicka, kendisinin kavramlaştırdığı "iç kısıtlama" ve "dış koruma" kavramları üzerinden bir çokkültürlülük politikası geliştirir. Bu politikaya göre "iç kısıtlama", grubun geleneksel pratiklerine ve adetlerine uymayıp ayrımcılık yapan üyelerine karşı geliştirdiği bir mekanizma iken, "dış kısıtlama" ise cemaatin daha büyük cemaatlere karşı iktisadi ve siyasi haklarının korunması yönelik savunma mekanizmasıdır. Kymlicka'ya göre demokratik rejimler her türlü "iç kısıtlama" eğilimini reddedip "dış kısıtlama" mekanizmasını ise desteklemelidirler (Doytcheva, 2013, s.152).

Henriette Dahan Kalev, Kymlicka ve Taylor'u esas alarak, çokkültürcülüğü birden fazla kültürün olması halinde tüm kültürleri kapsayacak kapsamlı bir siyasetin yürürlükte olduğu ve ayrıca kültürel normların çeşitliliğine müsamaha gösterilen bir politika olarak tanımlamaktadır (Kalev, 2005, s.70). Fakat bununla birlikte Kalev, çokkültürcülük politikasında Kymlicka'dan yana tavır sergiliyor görünmektedir. Kymlicka daha önce de ifade ettiğimiz gibi kültürel haklara dayalı grupların kendi bireylerine iç denetim uygulamalarını o grubun liberal yapıya bağlı olması şartını koşarken, liberal olmayan kültürel grupların üyelerine iç denetim uygulayamayacağını savunmaktadır. Fakat Chandron Kukathas'a göre ise çoğulluk kültürüne dayalı grup ve azınlık kültüründe dayalı grup olmak üzere ikili bir toplum yapısı söz konusudur. Kukathas, Kymlicka'dan farklı olarak çoğulluk kültürüne dayalı grupların kültürüne aykırılık oluşturmadıkça azınlık kültürüne dayalı gruplar kendi içlerinde liberal olmasalar bile üyelerine azınlık grubunun selameti için iç denetim uygulayabileceklerini ifade etmektedir. Örneklendirmek gerekirse kadın sünneti veya yaygın adıyla genital mutilasyon Kukathas'a göre uygulanması gereken bir durumdur, çünkü bu uygulama azınlık halkına özgün bir durum olup çoğulluk haklarına dayalı grubu tehdit etmemektedir. Tabi burada Kukathas, kadın sünnetine maruz kalan kişinin bunu özgür iradesiyle istiyor olmasını şart koştuğunu belirtmek gerekmektedir. Fakat bu yaklaşım bize göre de Kalev'e göre de sorunlu bir yaklaşımdır, çünkü Kukathas'ın dile getirdiği azınlık grubuna özgür iradeyle katılan kişi grubun uygulamalarının gönüllü uygulayıcısıdır, argümanı ölçülebilir bir durum değildir. Kadın sünnetinin uygulandığı coğrafyalardaki ekonomik ve sosyal sorunlar kadının özgür iradesiyle karar vermesinin önünde geçecektir. Böylelikle Kukathas'ın ifade ettiği bırakın yapınlar "laissez- faire" yani görmezden gelme yaklaşımı kendi iradesiyle özgürce, kaygısızca karar alamayacak azınlık gruplarının lehine bir durum olmayacaktır (Kalev, 2005, s.71-77).

Parekh bu kapsamda Kymlicka'nın dile getirmiş olduğu çokkültürlülük anlayışının azınlık ve göçmenlerin haklarıyla değil kültürün insan yaşamındaki önemi ve kültürlerin birbirleriyle olan iletişimleri üzerinde durması gerektiğini söylemektedir (Parekh, 2002, 440).

Çokkültürcülüğü Rockefeller ise çevrecilerin biyosentrik yani canlı merkezli yaklaşımına benzetmektedir. Çevreciler, insanı hayatın merkezi olarak gören antroposentrik anlayışa karşı çıkarken biyosentrik yaklaşım ise tüm canlılara eşit değer ön varsayımıyla hareket etmektedir. Bu anlamda çokkültürcülük de biyosentrik yaklaşım gibi tüm kültürlerle eşit değer yargılarını barındıran ön varsayımlarla yaklaşmaktadır (Taylor, 2014, s.111-113).

Çokkültürcülüğe Eleştirel Yaklaşımlar

Çokkültürcülüğü ideal bir yaklaşım olarak ortaya koyan düşünürlerin yanı sıra, bu yaklaşımı eleştirel bir tarzda ele alan düşünürler de bulunmaktadır. Örneğin Micheal Albert-Justin Podur çokkültürcülüğü baskın kültür karşısında zayıf cemaatin kendi kültürünü ifade edebilmesi ve yaşamasını sağlayabilecek otonom bir yapıyı teşvik etmesini desteklemektedir. Fakat bu otonom yapı desteklenirken, kültürlerin birbirleriyle iletişimlerinin nasıl olacağı ve çokkültürcülük politikalarının ayrışmaya götürme olasılığından endişe edip çokkültürcülüğün bu konuda kendisini geliştirmesi gerektiğini ifade etmektedir (Podur, 2005, 120-121).

Çokkültürlülük değerlendirmesinde Zygmunt Bauman ise, cemaatin özlenen bir durum olduğunu ancak ideal cemaatin varlığının görünürde mevcut olmadığını söylemektedir. İdeal cemaat yapısının ise kaynakların eşit kullanımının sağlanması şartıyla bireysel yetersizlikler olması halinde ortak sigorta uygulaması esas alınmak kaydıyla paylaşım dayalı, karşılıklı önemsemenin esas alındığı bir yapı olduğunu vurgulamaktadır (Bauman, 2016, 151-157). Bauman, ulus devletin mutlak teorisinden kaçınmak için inşa edilmek istenen yapıyı komünal teori olarak ifade etmektedir. Ona göre çokkültürlülük kendini güvende hissetmeyle ilgili bir durumdur. Güvenlik endişelerini ortadan kaldıracak yaklaşımlar aramak yerine içe kapanarak güvenliğin sağlanabileceği varsayımı küresel güçlere müdahale olanağı sunmanın ötesine geçemeyecektir (Baumann, 2016, s.131-149). Fakat Bauman'ın burada eleştirdiği çokkültürlülük yaklaşımı ayrıntı vermekten uzaktır, çünkü gerek liberal gelenek içerisinde ve gerekse de sol gelenek içerisinde çokkültürlülüğü alternatif olarak sunan düşünürler cemaat yapılarının diğer yapılardan tecrit etmeyi hedef olarak ortaya koymamaktadırlar. Hatta bu anlamda özellikle liberal kanat çokkültürlülük düşünürleri, bir cemaatin bireylerinin kendi cemaat yapılarını terk edebileceğini ifade etmektedirler.

Çokkültürcülüğe mesafeli duran düşünürlerden biri de Slavoj Zizek'tir. Ona göre geleneksel emperyalist ile küresel kapitalist arasındaki küresel emperyalistin kendisini geleneksel emperyaliste sömürtme eyleminin aynı şekilde küresel emperyalizmle çokkültürlükçü arasındaki ilişkide de görülebilmesi söz konusudur. Yani çokkültürlükçü kendisini küresel emperyaliste sömürtmektedir. Zizek bir adım daha ileri giderek çokkültürcülük adı altında bir cemaat yapısı içerisinde yaşamaya çalışmanın kendisi dışındaki büyük toplumu egemen olarak kabul etme anlamına geldiğini bunun ise kendini sömürtmeyle benzer bir tavır olduğunu söylemektedir. Zizek'e göre çokkültürcünün "öteki"ne duyduğu saygı aslında kendi üstünlüğünü ortaya koyma biçimidir. Düşünür buna sebep olarak ise çokkültürcünün "öteki"yi takdir ya da tekdir yetkisini görmektedir (Zizek, 2001, s.163-167).

Sonuç

Görüldüğü üzere söz konusu olan sosyal bilimlere ait bir kavram olduğunda hepsi kendi içerisinde tutarlı olmakla birlikte farklı zaman ve mekânlarda farklı düşünürler birbirlerinden çok farklı yaklaşımlar ortaya kayabilmektedirler. Bu yaklaşım tarzları sayesinde bahse konu olan kavramlara yeni düşünceler eklenmekte ve bu sayede kavramlar yeni anlamlar kazanmaktadır. Bu ise bütün düşünce tarihi boyunca süregelen bir durum olup arzulanan bir şeydir. Çokkültürcülük kavramı Taylor'da tanınma politikası üzerinden yükselirken muğlak bir yapıya sahip olan haysiyet ya da şeref ilkesi ekseninde oldukça subjektif, ölçülemez bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Bu ise her ne kadar bir sosyal bilim kavramı olsa da çokkültürlülük kavramının sınırları ve kapsamını iyice belirsiz bir hâle getirmekte, haliyle eleştiri oklarının da hedefi olmasına sebep olmaktadır.

Bu anlamda Kymlicka'nın ortaya koyduğu çokkültürlülük yaklaşımı Taylor'un ortaya koyduğu çokkültürlülük yaklaşımdan daha derli toplu olup, ayakları yere daha sağlam basmaktadır. Kymlicka iyi bir toplum gözlemcisi olmakla birlikte aynı zamanda toplumların tarihsel yanlarını da göz önünde bulundurarak kapsamlı bir çokkültürlülük yaklaşımı geliştirmiştir. Onun

çokkültürlülük anlayışında benzer kültürü, bir arada bulunarak herhangi bir mekân değişiminde bulunmayıp belirli bir konumda kültürel olarak müstakil bir şekilde bir arada bulunarak yaşayan toplumlar ile isteyerek başka bir toplumun coğrafyasına, bu anlamda kültürüne, göç edenler için farklı öneriler söz konusudur. İlk gruptakiler için Kymlicka, kültürel bütün hakların tanınmasını kaçınılmaz olarak görürken ikinci gruptakiler için ise başka bir coğrafyanın, bu anlamda başka bir kültürün içerisinde iradi olarak göç ettikleri için onlara kendi öz kültürel değerleri doğrultusunda merkezi otoriteden talepte bulunmalarını makul karşılamamaktadır. Bu ise göç yoluyla da olsa başka bir kültür coğrafyasına yerleşenlerin kültürel anlamda sorunlarının çözüldüğü anlamına gelmemektedir.

Her ne kadar eleştirilebilir ya da geliştirilebilir olsa da düşünceleri birbirinden farklı olmakla birlikte Taylor da Kymlicka da çokkültürlülük bahsinde yan yana saf tutmaktadırlar. Buna karşın yukarıda bahsettiğimiz gibi çokkültürlülük konusunda tutulan saflara katılmayan düşünürler de yok değildir. Örneğin Zizek, Bauman gibi düşünürler özelde çokkültürlülük genelde ise komüniteryan kavramının ortaya koyduğu yaklaşım tarzlarına mesafeli durmaktadırlar. Bütün bunlarla birlikte kanımızca çokkültürlülük yalnızca özel düzenlemeler kapsamında tarihsel farklılıklara sahip bireylerin istifade ettiği bir durum olmayıp mümkün olduğunca kültürel olarak kökeni ne olursa olsun bütün bireylerin iyi oluşunu hedefleyen bir düşünce çabası olarak düşünsel gelişim seyrini sürdürmeye devam edecektir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler* (1. baskı). (N. Soysal, Çev.). Say Yayınları.
- Chandhoke, N. (2005). Tanınmanın mantığı mı? (O. Aygüneş, Çev.), *Bülten* (1. Baskı, ss. 29-43). Boğaziçi Çeviri Kulübü.
- Doytcheva, M. (2013). *Çokkültürlülük* (T. A. Onmuş, Çev.). İletişim Yayınları.
- Kalev, H. D. (2005). Kültürel haklar mı insan hakları mı?: Kadın genital mutilasyonu örneği (D. Hasdemir & E. Esenlik, Çev.), *Bülten* (1. Baskı, ss.71-77). Boğaziçi Çeviri Kulübü.
- Kymlicka, W. (2006). *Çağdaş siyaset felsefesine giriş* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü yurttaşlık* (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Parekh B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek* (B. Tanrıseven, Çev.). Phoenix Yayınları.
- Podur, M. A. (2005). Kültürü devrimcileştirmek (K. Gökgöz & N. Ersoy, Çev.). *Bülten* (1. baskı, ss. 120-121). Boğaziçi Çeviri Kulübü.
- Say, Ö. (2013). *21. yüzyılda ulus çokkültürlülük ve etnisite*. Kaknüs Yayınları.
- Solomon, R. C. (2004). *Adalet tutkusunu* (E. Altınay). Ayrıntı Yayınları.
- Taylor, C. (20014). *Çokkültürcülük* (M. H. Doğan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Zizek, S. (2001). Çokkültürcülük ya da çokuluslu kapitalizmin kültürel mantığı (T. Birkan, Çev.) *Defter* (1. baskı, ss. 163-167). Metis Yayınları.